

Wie is Paul Rasor?

Op dit moment een belangrijk theoloog binnen de Protestant Liberals, de Vrijzinnigen in de US en boegbeeld van de Unitarians Universalists (www.uua.net). Met hen e.a. hebben de Vrijzinnigen uit Nederland, waaronder de Remonstranten, in Boston in 1900 de IARF (International Association for Religious Freedom) opgericht.

Rev. Dr. Paul B. Rasor begon zijn loopbaan als musicus.

In 1999 haalde hij zijn Ph. D. aan Harvard University in The Study of Religion. Vanaf 2003 o.a. directeur van het *Center for the Study of Religious Freedom*. Als jurist en theoloog meer dan 25 jaar hoogleraar rechten en religiewetenschappen. Daarnaast predikant bij de Unitarians Universalists (UUA).

In zijn boek, ***Faith without Certainty, liberal theology in the 21st Century, 2005***, ligt het accent op de individuele vrijheid naast het verlangen naar gemeenschap.(1) De ontwikkeling in zijn werk om vanuit de kritisch vrijzinnige theologie steeds dichterbij de huid te kruipen van het publieke debat wordt zichtbaar in ***Reclaiming Prothetic Witness, Liberal religion in the Public Square, 2012***.

De analyse van Rasor van de huidige situatie in de VS kan een spiegel zijn voor de Remonstranten m.b.t. eigen positie ook in breder perspectief van de z.g. internationale vrijzinnigheid. Nieuwe theologische inzichten verwerkt Rasor in eigen vrijzinnige theologie die vooral op de samenleving betrokken moet zijn. De creatieve spanning tussen individu en gemeenschap krijgt in deze publicatie een breder vervolg.

De pluriforme Nederlandse samenleving, in een traditie van vrijheid en verdraagzaamheid, is voor Paul Rasor al een aantal jaren referentie voor verdere voortgang van zijn reflectie op de samenhang tussen individu en gemeenschap. Hij is regelmatig in Nederland voor studie en onderzoek en spreekt inmiddels goed Nederlands.

Verkenning

Rasor legt meteen zijn kaarten op tafel met de vraag: Wat wordt er bedoeld met Jes. 3: 15- Wat bezielt u, dat u mijn volk vertrapt en armen mishandelt?

Hij committeert zich hiermee als vrijzinnig theoloog aan de Joods Christelijke traditie. Economische ongelijkheid trekt diepe sporen in het leven en werkt deprimerend voor veel mensen, zo stelt Rasor. De toekomst van onze planeet staat op het spel. We hebben profeten nodig om het gouden kalf opnieuw aan te klagen. Rasor kijkt in zijn analyse terug om de lens voor de nabije toekomst scherp te krijgen.

De VS kent een lange traditie van vrijheid van godsdienst. Tegelijk heeft de scheiding van kerk en staat, de openheid naar kunst, cultuur en wetenschap de profetisch stem van de *religious liberals* in de VS verzwakt. (De aanduiding staat voor vrijzinnig protestanten. In het vervolg ook alleen aangeduid met *liberals*). *Religious liberals*- zijn niet hoorbaar en niet zichtbaar.

Het publieke domein wordt steeds meer toegeëigend door de conservatieven ondanks een lange traditie van religieus pluralisme. Zij zijn dominant in populaire TV programma's zoals CBN (Christian Broadcasting News, en TBN (Trinity Broadcasting Network).

De vrije markteconomie wordt zelfs vanuit een conservatieve theologie gerechtvaardigd in een samenleving waar geweld in vele vormen dominant is. Voor Rasor ligt hier een nieuwe verantwoordelijkheid voor de *liberals* vanuit hun eigen traditie.(2) Maar vanuit het publieke domein lijkt het erop dat politiek geëngageerde *liberals* niet religieus/ godsdienstig kunnen zijn.

Hun openheid naar andere religieuze overtuigingen is debet aan een pluriform antwoord in publieke debatten. Vrijzinnigen zijn hiermee onzichtbaar geworden ook door eigen genuanceerd seculier taalgebruik. Zij raken steeds meer naar binnen gekeerd door afname van ledental en controversieel gedrag wordt doorgaans vermeden.

De *liberals* met name binnen de UUA zien zichzelf wel als positief en maatschappelijk betrokken. Naast hun protest tegen oorlog en onrecht komen zij al lange tijd op voor homo en trans gender huwelijk. Zij zijn in hun actie en reflectie betrokken op de moderne cultuur en de ontwikkelingen in de wetenschap.

Religious Liberalism, Alive and Well

Vanuit de Verlichting hebben de *religious liberals* niet alleen Schleiermacher (gevoel voor het Oneindige) maar ook Darwin (de evolutieer) opgenomen in hun vrijzinnige theologie.

Naast vrij wetenschappelijk onderzoek ligt bij hen vanouds de nadruk op de ethiek. Religieus pluralisme is sinds de vorige eeuw opgenomen in de theologische reflectie, van een specifiek claim op één waarheid kan geen sprake zijn.(3) Deze Multi Faith Reality is de context waarbinnen de Vrijzinnigheid zichzelf opnieuw moet en kan gaan verstaan, volgens Rasor.

Counting Liberals

Met de gegevens van recent onderzoek (o.a. Bliss Institute 2004 en 2008 naast resultaat van Pew Religious Landscape Survey 2008) worden door Rasor de vrijzinnige flanken van mainstream Protestanten en Katholieken bij elkaar opgeteld.

Vrijzinnigheid als mentaliteit komt dan voor onder 1/4 van de VS bevolking.

(4) In haar blog artikel voor NieuwWij (mei 2015) bespreekt Joantine Berghuijs de eerste uitkomst van een groot VU onderzoek door Motivaction, vanuit eenzelfde correctie op de traditionele vraagstelling van kerkelijk/ niet kerkelijk (klassieke manier van kwantificeren van religiositeit). Er is bij dit onderzoek een meting gedaan vanuit de vraagstelling naar MRB. De uitkomst van de enquête is verrassend. Miljoenen Nederlanders, 24 % van de totale bevolking, blijken Multi-Religieus Belonger te zijn.

Bij deze z.g. *combineerders* scoort de eigen religieuze praktijk (bidden, mediteren, vieren, vasten), het hoogst. Ethiek (aan religie ontleende normen en waarden) en religieuze overtuiging blijken in toenemende mate van ondergeschikt belang te zijn, denk aan b.v. mindfulness en yoga.

Er ontwikkelen zich zo religie opvattingen die grenzen tussen religies en levensbeschouwing in bredere zin relativeren en overstijgen. De resultaten van dit onderzoek suggereren bovendien dat ontkerkelijking niet betekent dat religieuze binding zonder meer verdwijnt maar wel dat deze nieuwe vormen aanneemt.(5)

Religie is blijkbaar springlevend misschien wel aan de formulering van Meerten ter Borg voorbij. In talloze flex vormen van levensovertuiging kan zij in nieuwe gedaanten het zuurdesem van de *Global Village* zijn.

Rasor rekent zich rijk vanuit telling op de flanken van de gevestigde religieuze tradities in de pluriforme samenleving van de VS. Motivaction rekent zich rijk met een nieuw profiel van MRB in Nederland, - vanuit persoonlijke integratie van het pluriforme aanbod op de markt van religie en levensbeschouwing.

Dit proces van religieuze integratie ook *beyond Christianity* is in de VS, waar pluriformiteit eigen is aan de samenleving als geheel, dus al veel langer gaande. Vrijzinnigheid als mentaliteit laat ook daar een grote diversiteit zien niet alleen in het publieke domein maar ook specifiek in persoonlijke levensbeschouwing en eigen religieuze overtuiging. Dat laatste wordt ondersteund door bovengenoemd onderzoek aan de VU naar MRB waar het de Nederlandse bevolking betreft.

Positie van Paul Rasor

De kritische vraag van Rasor is: waar, hoe en waartoe laat deze nieuwe religiositeit ook van zich horen buiten de privé sfeer van het individu?

Deze rijkdom aan vrijzinnigheid als maatschappelijk en religieus verschijnsel is volgens hem de werkvloer waarop specifieke Vrijzinnigheid vanuit de Christelijke traditie opnieuw wordt uitgedaagd.

Dit roept herkenning op waar Remonstranten alsnog vissen in de vijver van vrije religieuzen. Rasor zet een nieuwe koers uit met stevige papieren uit het recente verleden.

In: *Reclaiming Prophetic Witness*, geeft hij eerst een historisch overzicht van de *liberals* in de VS m.b.t. hun sociale engagement. Hierin wordt een parallel zichtbaar met een nieuwe maatschappelijke betrokkenheid van de Remonstranten, vanaf jaren '20 van de vorige eeuw.

In 1921 hield G.J. Heering, zijn bekend geworden referaat voor de AV van de Remonstrantse Broederschap. De NRC publiceerde de rede onder de aangepaste titel: *De kerk als maatschappelijk geweten*.(6)

Analyse van deze parallellen verdient m.i. verder onderzoek.

De lange traditie van sociaal engagement hoort tot de identiteit van de *liberals*, de Unitarians and Universalists niet alleen in de VS. Aardig te weten dat Florence Nightingale tot een vooraanstaande familie van Unitarians in de UK behoorde.

Dit maatschappelijk engagement is geworteld in de Bijbelse oriëntatie van gerechtigheid, m.b.t. diegenen die gemarginaliseerd zijn.

Rasor noemt dit: *Prophetic tension in liberal religion*.(7)

Er wordt door de UU nog steeds stelling genomen tegenover onrecht maar door hun seculier taalgebruik wordt dit protest niet als specifiek religieus herkend.

Rasor voegt hier aan toe dat kritische profetisch distantie ook ontbreekt waar

geen afstand is m.b.t. cultureel engagement door teveel eigen comfort, sociaal en intellectueel. Deze aanpassing verzwakt eveneens de profetische energie. De theoloog Reinhold Niebuhr waarschuwde in de jaren vijftig van de vorige eeuw tegen teveel identificatie van religie en cultuur.(8)

De religieuze identiteit kan, zo gaat Razor verder in zijn betoog, bovendien zo dun zijn geworden dat er geen onderscheid meer is met populaire psychologie en algemene spiritualiteit.

Daarnaast maakt de sociale context van *religious liberalism* de profetische stem zwak en verdacht. Historisch gezien horen de *religious liberals* in de VS tot de elite van de witte middle class. Zij geven dus ongewild kritiek op hun eigen situatie met een boodschap van persoonlijke ontwikkeling en een ethiek van eigen persoonlijke verantwoordelijkheid.

Liberal theology- dient zo nog steeds de ideologie van de bourgeois.(9)

Tegelijk is deze zelfkritiek ook weer eigen aan de traditie van de *liberals*.

Theologische openheid en diversiteit is de kracht van *religious liberalism* en tegelijk hun zwakte. Waar gaat het nog over? Waar schuurt het?

Waar ligt de uitdaging in een publieke debat dat *one liners* wil en geen genuanceerd gesprek, of dialoog?

Razor wil met dit boek *liberal prophetic practice* meer effectief maken.

Geen kleur bekennen voegt immers niets toe aan het debat.

Godsdienst is altijd deel geweest van het publieke leven, ondanks de scheiding tussen kerk en staat sinds de oprichting van de VS. De vraag naar de bronnen gaat hieraan vooraf.

Bronnen van de Prophetic Voice

Als wij onszelf als *religious liberal* zien, moeten we dit kunnen onderscheiden en willen articuleren.

Dit zal de Vrijzinnigheid opnieuw aantrekkelijk maken. Het is dus een grote uitdaging te onderzoeken wat de USP van de vrijzinnigen is. Als wij niet van ons laten horen kan onze traditie ook niet als bekend verondersteld worden.

Juist in het publieke domein ligt de verantwoordelijkheid van *public prophetic religion* als geweten van de samenleving. Razor maakt hier opnieuw de vergelijking met de stem van de OT profeten. Zij komen op voor het recht van de zwakken. Niet de priester staat tussen God en mens maar de profeet zelf.

Eigentijds *prophetic practice* wordt onmogelijk waar er economische of andere materiële belangen in het spel zijn. De profeet moet vrij zijn. (niet wiens brood men een wiens woord men spreekt). Vrijheid van godsdienst wordt verzwakt, niet versterkt door officiële steun aan specifieke religieuze activiteiten. Het gaat dan om religieuze macht niet om vrijheid van godsdienst.

Een samenleving die ruimte geeft aan de stem van de profeet is dus, zo stelt Razor, een gezonde samenleving.

De toekomst van de Vrijzinnige Traditie

Wat kan de bijdrage zijn van *liberal prophetic practice*?

En welke theologische bronnen zijn er beschikbaar voor *prophetic practices* van

liberal religion in een maatschappij waar de religie van geweld dominant is geworden, waar het kapitalisme door christen fundamentalisten vanuit de Bijbel wordt goedgepraat? Het geweten van de VS met hart voor democratie ligt dieper en is sterker dan hierboven genoemde realiteit. Duurzaamheid is hierbij de aanduiding voor de volgende globale transitie in samenwerking met individuen en groepen voorbij het oude paradigma van kapitalisme en religieus gerechtvaardigd eigen belang.

De uitdaging voor *liberal religion* is deze tegenbeweging die op gang komt te ondersteunen en te benoemen vanuit de vrijzinnige traditie met nieuwe religieuze taal.

Dit betekent een wederzijds committent aan mentaal en religieus pluralisme in vrijheid en gelijkwaardigheid naast een heroriëntatie op de betekenis van het begrip rechtvaardigheid. Voor Rasor is de bron van de *liberal tradition* de waardigheid van alle mensen- vanuit de overtuiging dat wij geschapen zijn naar Zijn beeld en gelijkenis (Genesis 1: 27, Imago Dei).

De bestemming van ieder mens is zo gezien een leven in vrijheid.

Deze bestemming kan alleen gerealiseerd worden in een context waar gewerkt wordt aan bevrijding van onderdrukking in alle lagen van het leven.

Voor Rasor is dit het kompas voor het engagement van *liberal religion: in prophetic practice*.

Het volgend onderscheid dat Rasor hier maakt is relevant voor deze *prophetic practice*. Hij memoreert dat democratische vrijheid wordt gezien als een verworvenheid vanuit gelijkwaardigheid – *hebben* (bv. Vrijheid van meningsuiting)

Religieuze vrijheid is primair persoonlijk gericht. Hier gaat om kwaliteit van leven- *zijn*. Vrijheid als *antropologische notie* hoort tot het wezen van de mens.

De *Prophetic claim* geeft nu theologische duiding aan het democratisch model van gelijkheid in het perspectief van de bestemming van de mens, als vrij mens. Deze profetische claim betekent een nieuwe transformatie van oude theologie.

Rasor maakt meteen een religieuze vertaalslag van wat de politieke filosoof West bedoelt met de drie basic committent in de traditie van de democratie.(10)

1. De Socratische dialoog. Zelf onderzoek is eveneens eigen aan liberal tradition.

Het gaat om persoonlijke autonomie in relatie tot de ander. Kritisch zelfonderzoek hoort bij elke eigentijdse spirituele praktijk. Het geldt persoonlijk/ sociaal/ maatschappelijk en politiek- en is steeds voorwaarde tot transformatie.

2. Profetisch committent aan rechtvaardigheid. Hier geldt voor Rasor als theologische referentie de traditie van de Bijbelse profeten.

3. Hoop, als een dieper spiritueel spoor van volhouden en lange adem, tegen nihilisme en wanhoop in. Hoop ook in religieuze zin: kunnen wij ergens het verschil maken?

De *liberals*- leven zo in de voortdurende spanning tussen hoop genereren en de verleiding weerstaan van een verlamdend cynisme. Dat geldt uiteraard niet alleen voor de *liberals*. Het weerspiegelt een levenshouding die veel mensen zullen herkennen.

Cynisme is dan niet alleen een luxe, een voorrecht maar ook een negatieve

spiritualiteit die uiteindelijk alleen de krachten van de macht zal voeden.
Hoop voedt de moed profetisch te zijn. En de passie om vragen te blijven stellen.

Epiloog

Wat zijn voor Rasor de theologische uitgangspunten?

Die zijn lastig te formuleren vanuit theologisch pluralisme in openheid naar nieuwe ontwikkelingen in wetenschap, cultuur en religie.

Als core values, vanuit de UU traditie overgeleverd en aangepast, noemt Rasor:

1. Fundamental unity and inter dependence of all existence
in een evolutionair global proces. We are all Us.
2. Transforming power of love creates relations of compassion and mutuality.
2. The inherent worth and dignity of all persons.
3. Human freedom: liberation from oppression.
4. Rejection of moral dualism.
5. Social justice.
6. Coöperative power.

Religious Freedom vraagt vrijheid van geloof en van geweten. Scheiding van kerk en staat is hier onlosmakelijk mee verbonden.

Het is ieders verantwoordelijkheid dit naar eigen vermogen te realiseren.

7. Theologische openheid.

Impliceert geen exclusieve waarheidsclaims naast vrij wetenschappelijk onderzoek.

Het Universalisme uit de 19^e eeuw, waarbij men ervan uit ging dat het heil voor iedereen is, krijgt bij Rasor een nieuwe articulatie vanuit de bekend geworden bevrijdingstheologie.

Vanuit deze kritische profetische theologie schuift Rasor aan o.a. bij Peter Hodgson (vrijzinnig Presbyterian theoloog), die er eveneens van overtuigd is dat vrijzinnige theologie alleen maar bevrijdingstheologie kan zijn als: *a prophetic, culturally transformative theology*.

Het gaat hierbij om bevrijding van kolonialisme, racisme, gender discriminatie, nationalisme, consumentisme, geweld, economisch en politiek onrecht, ecologische uitputting etc.(11)

De vroege Universalisten (ook wel de Remonstranten van de VS genoemd) realiseerden zich allang dat geestelijke bevrijding niet los gezien kan worden van sociale bevrijding. Denk ook aan de z.g. Social Gospel movement uit de 19^e eeuw.

Deze overtuiging zien we terug in huidige UUA principles, gebaseerd op een visie van een radicale en egalitaire maatschappij. Hier ligt theologisch de basis voor eigentijdse *prophetic practise*. Religieuze identiteit en *prophetic witness* gaat verder dan theologische statements. Tegelijk is en blijft theologische duidelijkheid noodzakelijk.

Voor de Remonstranten die vanuit vrijzinnig en religieus humanistisch perspectief in alle diversiteit op koers willen blijven, lijkt Paul Rasor een gids die een goed kompas kan zijn. Zijn boek *Faith without Certainty* werd vorig jaar in het

Hongaars vertaald voor de christelijke Unitariërs in het huidige Roemenië en is daar toonaangevend.

Ook Rick Benjamins, bijzonder hoogleraar vanwege de VVP (RUG), docent dogmatiek (PThU) ziet Rasor als een belangrijk theoloog omdat hij de postmoderne thematiek van de vrijzinnige theologie oppakt en integreert door reframing van de bevrijdings theologie.

Uitdagend voor Remonstranten die hun roots willen vasthouden en op zoek zijn naar engagement en theologische vernieuwing.

De workshop: *Binding en vrijheid*, 19 november door ondergetekende aan het AI aangeboden, past in ditzelfde kader.

Rasor is komend seizoen opnieuw voor studie en onderzoek in Nederland.

Uit Faith without Certainty, pag 167:

Liberal theology in general has been more comfortable with analysis than with prayer, more grounded in the head than in the heart.

Het is tijd voor transformatie van onze vrijzinnige mind set.

Tina Geels,

Remonstrants predikant en theoloog

Noten

1. p. 104, *we must think of social justice work not simply as something we do, but as part of who we are, The Participatory Self.*

2. p.xiii *Religious liberalism has always understood itself as a prophetic tradition oriented towards social justice.*

3. J.L. Adams (1901- 1994) in het tijdschrift, Journal of Liberal Religion, 1939,3 *Why Liberal? Reality is continuously recreated, no belief system or historical moment may claim special status.*

4. Meerten ter Borg, *Vrijzinnigen hebben de toekomst*, Meinema 2010, pag. 108: *het is een mentaliteit die zich kenmerkt door een open, kritische houding ten aanzien van de traditie waarin men nu eenmaal staat, zonder die traditie los te willen laten, en die gepaard gaat met tolerantie ten aanzien van andermans traditie.*

5. André van der Baak leidt het onderzoek samen met Manuela Kalsky. Zie Blog pagina Nieuwwij, *Miljoenen Nederlanders Multireligieus*, volgens Motivaction onderzoek www.nieuwwij.nl

6. G.J. Hoenderdaal en P.M. Luca, *Staat in de Vrijheid, de geschiedenis van de remonstranten*, De Walburg Pers, 1982 pag. 143

7. De ethicus J.L. Adams in Journal of Liberal Religion, 1939,3 p. 8). *This Religious imperative makes the role of the prophet central and indispensable*

8. H.R. Niebuhr, *Christ and Culture*, New York 1951, p. 84

9. H.R. Niebuhr *a.w.* pag. 104

10. C. West, *Democracy Matters, Winning the Fight Against Imperialism*, New York Penguin, 2004.

11. Peter C. Hodgson, *Liberal Theology, A Radical Vision*, p.20, Minneapolis, Fortress Press, 2007.